Někteří říkají, že strašíme školáky

ROZHOVOR s Evou Carbolovou, která už deset let vozí děti do vězení, aby viděly, jaký je život za mřížemi

BARBORA POSTRÁNECKÁ

Stala se oporou pro ty, kteří skončili ve vězení. Celá devadesátá léta si **Eva Carbolová** s vězni dopisovala, posílala jim občas balíčky a po propuštění jim pomáhala najít práci. Na počátku nového tisíciletí ji napadlo, že by do věznic mohla začít vozit děti. Na exkurze. To aby viděly, jak to vypadá, když udělají nějakou hloupost, aniž by se zamyslely, co to může způsobit. Zároveň požádala své kamarády – bývalé vězně, zda by nechtěli chodit do škol, kde by si s žáky povídali o životě za mřížemi. „Chlapy tato nabídka zaujala. Zpackali si celý život, ublížili hodně lidem a vědí, že už to nikdy neodčiní, a vědí i, že své dluhy nedokážou z toho, co si vydělají, splatit. Tady dostávají možnost splatit částečně alespoň něco – přesvědčit děti, aby k sobě byly opatrné a nejednaly zbrkle," říká zakladatelka občanského sdružení Prak – prevence kriminality.

LN Co bylo těžší, dostat děti do věznic, nebo bývalé vězně do škol?

Měla jsem k věznicím blízký vztah. Byla jsem v organizaci Vězeňská duchovenská péče a do několika věznic jsem v tu dobu s manželem docházela na pravidelná setkání s těmi, kteří stáli o rozhovor, povzbuzení, naději, že lze po propuštění začít znovu a lépe. Můj vstup do věznic nebyl tedy až tak problematický. Přesto, když mě napadlo vozit do věznic děti, trvalo nějaký čas, než se nám podařilo podepsat s Generálním ředitelstvím Vězeňské služby dohodu o spolupráci. Pro ně to bylo něco úplně nového. Do té doby byly věznice pouze zařízení represivní a my jsme najednou přišli s myšlenkou, aby se staly součástí preventivního programu.

Co se týče propuštěných vězňů, většinou to jsou moji kamarádi, byla jsem s nimi v kontaktu, když byli zavření, a i poté, když je pak propustili. Nebyl problém je přesvědčit, aby začali chodit do škol. Věřili, že to má smysl.

LN Měla jsem na mysli spíše školy, jestli se této nabídky nezalekly. Vozit děti na exkurze, na to jsou i zvyklé, ale že by k nim do tříd chodili bývalí vězni...

Nesetkala jsem se s tím, že by se toho školy bály. Jen jednou, už je to mnoho let zpátky, přišel do školy jeden bývalý vězeň a děti se ho ptaly, za co že to seděl těch patnáct let, a on odpověděl: Jsem vrah. Bylo vidět, že se nad jeho odpovědí všichni pozastavili, včetně pedagogů. On byl ale už léta na svobodě, vedl normální život. I takový osud vás může potkat, bohužel.

LN Exkurze nabízíte školám už jedenáct let. Předtím věznice neměly žádné zkušenosti s tím, že by k nim jezdily děti?

Občas tam vzali nějakou školu sociálně-právní, občas se tam objevili studenti, co studovali práva, ale aby tam jezdily základní školy v rámci prevence? Taková možnost tu dříve neexistovala. Když jsme je do věznic začali vozit, zjistili jsme, že to děti opravdu zaujalo a že o tom chtějí mluvit i poté, co jsou z věznice pryč. Upoutat alespoň na chvíli pozornost dětí, to není jen tak. Vždycky si pak říkám, jak to musí být těžké, když jde učitel do třídy a má žáky učit třeba matematiku.

LN Z jedné vaší exkurze jsem psala reportáž a je pravda, že třeba ten pocit, když jsem stála v cele, která byla opravdu miniaturní, byl velmi silný.

A to si vezměte, že tam máte ještě spoluvězně. Být tam sám, to by si člověk ještě představit nějak dokázal, ale když tam navíc s vámi je někdo, koho si ani nemáte možnost sám vybrat... Roky života můžete strávit s někým, s kým byste venku třeba ani nešli na pivo.

LN Jak vypadá taková standardní prohlídka věznice?

V každé věznici je to trochu jiné. Většinou nám někdo ze zaměstnanců řekne, jak to ve vězení chodí, a ukáže nám, jak to u nich vypadá. Někde nám předvedou zbraně, někde zase ukážou drogové psy a vysvětlí dětem, jak se taková cvičí, aby drogy dokázali najít. Jinde je na programu i beseda s jedním či více vězni. Obvykle tam strávíme tři až čtyři hodiny.

LN Z informací, které ve vězení zazní, jaké jsou podle vás stěžejní?

Studenti se dozvědí to, co by měl podle mě vědět i každý daňový poplatník, tedy jaké jsou denní náklady na jednoho vězně, jaký je tam režim, že se věznění celý den jen nekoukají na televizi, ale mohou využít různé kroužky a vzdělávat se, pracovat. Ale jinak je tam ubíjející nuda a práce je málo. Děti se dozvědí i to, že stejně jako ve škole, i ve vězení se objevuje šikana. Také se seznámí s prací personálu.

> Ve věznici si děti od personálu vyslechnou, jak to tam chodí. Ve škole pak mají možnost slyšet to z druhé strany, od vězně.

LN Do kolika věznic jezdíte?

Aktuálně do jedenácti. K tomu máme ještě jednu věznici, s níž jsme dohodnutí, že jeden její zaměstnanec jezdí s několika vězni do Prahy a výklad probíhá ve škole. Upřednostňujeme ale model, kdy se děti do věznice skutečně podívají, slyší prásknutí katrem, ucítí místní odér, zahlédnou tváře.

LN Exkurze nabízíte zejména pražským školám, neuvažovala jste, že byste do toho zapojila i mimopražské?

Někdy se zapojí i nějaká středočeská škola. Obrací se na mě ale třeba i školy z Moravy, ty musím odmítat. Nyní je to tak, že dokážeme jen tak tak uspokojit poptávku pražských škol. A i ty si někdy musejí počkat.

LN Kolik dětí se během školního roku do věznice dostane?

V průměru kolem 800 dětí. Do věznice můžeme vždy vypravit skupinu o dvaceti dětech a všem už musí být patnáct let.

LN Návštěva věznice je jen jedna část tohoto preventivního programu, druhá část se koná ve škole.

Ano, po týdnu přichází do školy náš lektor s jedním bývalým vězněm. Ve věznici si děti vyslechnou od personálu, jak to tam chodí. Ve škole pak mají možnost slyšet to z druhé strany, od vězně: jaký je život za mřížemi, jak vycházel se spoluvězni, jaké jídlo dostával, co jeho rodina nebo že po propuštění následoval další trest, když nemohl najít práci. Děti často nechápou, proč se člověk dostává do vězení znovu a znovu. Tady to ihned pochopí – protože propuštěný má v kapse 200 korun a od kurátora dostane dalších 1000 korun. Každý si dovede představit, jak rychle se tato suma dá utratit, a že když člověk nemá kde bydlet, rodina ho odmítne, je snadné se znovu dostat do maléru.

Děti rychle pochopí recidivu, když se od vězně dozvědí, že měl po propuštění v kapse jen pár stovek a pramalou šanci sehnat práci
FOTO MAFRA – PETR TOPIČ

LN Kolik takových bývalých vězňů, kteří chodí do školy, máte?

Spolupracujeme s několika, ale poslední rok nejvíce s jedním. Moc je nestřídáme. Není to přece jen jednoduché, vyprávět o svém životě. U dětí navíc nevíte, co od nich můžete čekat a jaké otázky je napadnou. Někdy to jsou otázky hodně na tělo.

LN Jaké například?

V patnácti letech je hodně zajímá sexuální život ve věznici. Citlivé téma je i rodina. Někteří propuštění měli manželku a děti, někteří s nimi už ale nejsou v kontaktu a nikdy třeba neviděli svoje vnoučata.

LN Dostávají bývalí vězni za přednášku honorář?

Dostávají. Zároveň jim poskytujeme psychickou a sociální oporu tím, že si s nimi povídáme, vytelefonujeme, co je možné, a případně komunikujeme s jejich rodinou. Můžeme jim dát i potraviny či darovat oblečení.

LN Školíte je nějak?

Sejdeme se u mě v kanceláři a já se jich na všechno vyptávám, mám velmi dotěrné otázky. Supluji tím děti, aby si bývalí vězni dokázali představit, na co všechno se dokážou zeptat. Náš lektor pak ve škole dělá moderátora.

LN Řadu let jste vězňům sama pomáhala. Kdy vás napadlo, že byste se mohla zaměřit na děti?

Dělala jsem dobrovolníka ve vězeňství deset let a stále jsem sledovala ty návraty do vězení, jak se ty kluky nedařilo znovu nastartovat. Mluvila jsem s nimi o tom, jak vyrůstali, o jejich rodině. Mnohokrát jsem si vyslechla, že jejich dětství bylo normální, přesto skončili ve vězení. Měla jsem šest dětí a začala řešit, co jim vlastně říct, aby se to nepřihodilo jim. Pak nás s manželem napadlo, že bychom mohli do vězení vozit školní exkurze. Když jsme si uvědomili, jak to prostředí působí na nás, řekli jsme si, že to možná bude ten typ zážitku, který děti odradí od toho, udělat něco nerozumného.

LN Jak je to vůbec s financováním takových preventivních programů? Školy musejí prevenci zařazovat do výuky, na druhou stranu ale na takové programy nedostávají od státu automaticky žádné peníze. Zbývá jim tedy buď si prevenci dělat samy, anebo někde žádat o peníze?

Ano, školy si mohou na preventivní programy žádat o grant na ministerstvu školství nebo magistrátu. Také jim může přispět jejich zřizovatel – v Praze tedy městská část. Prostředky vyčleněné na prevenci jsou ale rok od roku menší. Stejně tak můžeme o grant žádat my jako organizace. Pokud peníze seženeme, škole nabídneme preventivní program, za nějž neplatí. Přispějí jen děti, a to částkou, která se pohybuje kolem 50 korun za osobu. Není to velká suma, a navíc se rodiče alespoň zajímají o to, za co platí a co si dítě za těch padesát korun z programu odneslo. Na dotace nemáte nárok a my už druhý rok můžeme fungovat jen díky daru Karla Janečka a Arcibiskupství pražského. V současné době je sdružení i přes velmi úsporný režim téměř bez prostředků.

> Mluvila jsem s vězni o tom, jak vyrůstali, o jejich rodině. Mnohokrát jsem si vyslechla, že jejich dětství bylo normální, přesto skončili ve vězení.

LN Dočetla jsem se, že existuje certifikace preventivních programů. Co to je?

To vyhlásilo ministerstvo školství. Předtím se certifikovaly preventivní programy zaměřené na drogy, letos to jsou programy zaměřené na kriminalitu.

LN Co obnáší získat certifikát?

Eva Carbolová (* 1953)

Vystudovala střední ekonomickou školu v Praze. V roce 1995 se stala vedoucí úseku péče o obviněné, odsouzené a propuštěné jako dobrovolná pracovnice Farní charity Chodov. Spolu s manželem se stali také členy Vězeňské duchovenské péče, psali dopisy, dojížděli do věznic a umožnili některým propuštěným zaměstnání ve své malé stavební firmě. V roce 2003 založila občanské sdružení Prak – prevence kriminality a stala se jeho předsedkyní a vedoucí projektu prevence kriminality na školách. Má šest dětí a šest vnoučat.

Jsou stanoveny standardy, které musíme splnit, vytvořit k tomu manuály a vyplnit desítky lejster a formulářů. Komise to pak zhodnotí a provede kontrolu programu přímo ve škole. Pokud chce organizace získat certifikát, musí zaplatit. Za jeden program to je 25 tisíc, za dva 27 500 korun a za tři programy 30 tisíc. V případě neudělení celá suma propadne.

LN To je dost peněz.

Ano, pro organizaci, která netvoří žádný zisk a má, jako v našem případě, jen jednoho zaměstnance, je to hodně peněz. Protidrogová sdružení musela za certifikaci platit něco kolem deseti tisíc, a i to bylo na pováženou. Třeba za sociální služby, pokud je poskytujete a chcete certifikaci, zaplatí stát 70 procent z ceny.

LN Proč ministerstvo certifikaci požaduje?

Je to podmínka, abychom mohli ministerstvo žádat o grant. A platí to i obráceně – když chce škola získat grant na to, aby mohla využít některý náš preventivní program, tak pokud nebudeme mít certifikaci, peníze na nás nedostanou. I kdybychom ale certifikaci získali, nikdo nám nezaručí, že grant skutečně získáme. Navíc když jsou naše exkurze do věznic kontroverzní… Někdo říká, že strašíme děti. Proto stále váhám, zda si o certifikaci zažádat.

LN Kdo říká, že strašíte děti?

To mi řekli na ministerstvu školství.

LN Už jste na ministerstvu někdy dříve o grant žádali?

Ano, čtyřikrát, a nikdy nám ho neodsouhlasili.

LN Vy ale nenabízíte jen exkurze do vězení. Máte programy i pro mladší děti.

Ano, preventivních programů máme celou řadu. Namátkou třeba nabízíme přednášku o trestní odpovědnosti před patnáctým rokem. To aby se děti dozvěděly, že když něco provedou, může je čekat postih, ač nemají občanský průkaz. Pak máme program o šikaně, sebeobraně či poruchách přijmu potravy.

LN Na exkurze navíc nejezdíte jen do věznic, kam ještě?

Nabízíme školám exkurze do Psychiatrické nemocnice Bohnice. Tam se studenti seznámí s vývojem a léčbou psychiatrických nemocí, součástí je prohlídka pavilonu centrální terapie. Pak jim lékařka poví o lidské sexualitě, vývoji, poruchách a deviacích a na závěr mohou hovořit se závislými ženami. Pak jezdíme do Mateřské školy speciální v Praze-Čimicích, kam chodí děti s různými poruchami, ale také děti rodičů, kteří berou drogy nebo jsou ve vězení. Žáci se tu dozvědí, proč jsou děti do tohoto zařízení umísťovány, co zapříčinilo jejich poruchy, agresivitu, jaký vliv na dítě má závislé chování rodičů, násilí, zneužívání a týrání. Exkurze končí tím, že si mohou žáci s dětmi chvíli hrát.